

Anna Holešínská

Domitianovo pronásledování křesťanů v pramenech i sporech moderních badatelů

Oponentský posudok diplomovej práce

Praha, Filozofická fakulta UK 2022

Predložená práca sa zaoberá zaujímavou a dodnes kontroverznou témou týkajúcou sa prenasledovania kresťanov a konkrétnych cisárov prenasledovateľov. Táto práca sa venuje cisárovi Domitianovi a jeho podielu na zárokoch proti kresťanom, teda cisárovi, ktorý je už v antickej kresťanskej literatúry považovaný za cisára prenasledovateľa a to za druhého v poradí. Za kontroverznú ju považujem z toho dôvodu, že v mnohých Cirkevných dejinách je toto prenasledovanie stále považované za reálne sa uskutočnené, čomu ale odporujú mnohé novšie publikácie, čiže zaujať vlastné stanovisko na základe rozboru prameňov a sekundárnej literatúry pokladám za vítaný počin.

Práca je pomerne rozsiahla a má 192 strán, čo nie je práve typické pre tento druh prác. Diplomovka je rozdelená do jedenástich kapitol, z ktorých považujem za najdôležitejšie kapitoly päť až sedem, kde pod názvami - „Situace v Malé Asii“, „Situace v Říme“ a „Nejisté geografické umístění“ sa rozoberajú najdôležitejšie literárne pramene. Tým samozrejme nechcem znižovať spracovanie ostatných kapitol. Keď už som pri kapitolách, ja by som si dielo rozvrhol trochu inak, kapitolu 4. „Přehled pramenných zpráv“ by som zaradil ako prílohu na záver práce; a zlúčil by som kapitoly 9. a 10. k čomu sa ešte dostanem.

V práci sa samozrejme nájde aj niekoľko nedostatkov, ako je pár preklepov, ako v každom vedeckom diele, celkovo však chcem preloženú prácu obzvlášť vyzdvihnúť, pretože vysoko vyčnieva z rámca tradičných diplomoviek. O poctivom prístupe svedčí aj 666 poznámok pod čiarou. (Číslo 666 je zrejme nechcené ale práve v tejto práci mimoriadne symbolické.) Študentka urobila veľmi dôkladnú heuristickú prácu pri príprave, zoznam prameňov a literatúry má 15 strán!, a je to pri argumentácii a odvolávkach aj cítiť. Autorka zhromaždila relevantné pramene alebo pramene, ktoré by mohli byť relevantné, a venuje sa im z viacerých hľadísk ako sú autorstvo, adresáti, zámer textov a ich datovanie. Vďaka takémuto rozboru sa potom môže relevantne rozhodnúť, či je daný text relevantný pre ňou sledované obdobie, teda Domitianovu vládu, a napokon či niečo hovorí o prenasledovaní kresťanov. Rozbor je naozaj dôkladný, autorka ku každému textu používa bohatú a zároveň relevantnú literatúru, ktorá pozostáva najmä zo špecializovaných štúdií, ktoré v rámci jazykového rozboru často sledujú jednotlivé výrazy použité v prameni a konfrontujú ich s ich zvyčajným použitím v antickej literatúre, respektíve v jej podžánri literatúre ranokresťanskej. Štúdie majú rôzne prístupy k danej téme a zároveň dospievajú k rozličným výsledkom, ktoré pretavujú do nimi prezentovaného historického obrazu tejto doby. Autorke to umožňuje zároveň konfrontovať sekundárnu literatúru nielen medzi sebou navzájom ale aj s jej vlastným názorom, čo aj výdatne robí.

Kvitujem, že každá zo spomenutých ťažiskových kapitol má svoje vlastné zhrnutie, to však prejavilo na celkovom závere práce, ktorý má len stranu a kúsok. Tu by podľa mňa pomohlo spojenie kapitoly 9. so záverečnou kapitolou 10. pretože obsahovo sa k záveru dobre hodí. Záver podľa mňa dobre vystihuje stav prameňov a zhoduje sa s názorom viacerých historikov píšucich v posledných desaťročiach na Domitianove prenasledovanie, výsledkom teda je, že žiadne prenasledovanie neprebehlo a Domitianova vláda sa nijako nevyníma vo vzťahu rímskeho štátu a formujúceho sa kresťanstva, môžeme hovoriť len o pravdepodobných lokálnych sporoch a trestoch týkajúcich sa len

jednotlivcov, pričom presné príčina ich potrestania zostáva bližšie neosvetlená. Rovnako vyvracia kresťanskú propagandu pri určení príčin popráv alebo vyhnanstva členov rímskej elity ako mylnú a nezakladajúcu sa na skutkovom stave. Kolegyňa sa tak zhoduje s prezentovaním Domitianovho prenasledovania v mojej štúdií *O smrti prenasledovateľov. I., Rímske impérium na ceste od tradičných kultov ku kresťanstvu*, Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2013, s. 45-46, čo m teší, ale ako ona sama tvrdí, bol som pri odmietnutí kresťanskej tradície veľmi opatrný, dnes po prečítaní jej práce by som sa vyjadril oveľa jasnejšie.

Pristúpim k pár výhradám a postrehom, ktoré by autorka mohla zužitkovať pri svojej ďalšej práci. Výberom pár preklepov a nedopatrení: na s. 13 pozn. 2 pri štúdií CROIX, G. E. M. de, Why were the Early Christians Persecuted?, je dôležité uviesť aj pôvodný rok vydania, ktorý bol 1963; s. 13 „první oficiální pronásledování křesťanů“ čo týmto termínom autorka myslela? S. 55 pozn. 126 s odkazom na pozn. 118 a má byť pozn. 133; s. 125 pozn 452 – „Tacitus de christiani“ má byť christianis.

Pár pripomienok mám aj k literatúre, ktorá ešte mohla byť použitá, týka sa to Úvodu do Nového Zákon. Přejhľad literatury a teologie od Petra Pokorného a Ulricha Heckela z r. 2014, Patrologie od Huberta Drobnera z r. 2012 a pre lepšie pochopenie súvislostí vo vývoji ranej cirkvi aj v priestore malej Ázie Geschichte des Urchristentums od Dietricha Alexa Kocha z r. 2014. počudovanie chcem vyjadriť nad knihou od Jiřího Bílého Christianizace římskeho antického státu, ktorá je v zozname literatúry, pretože tento autor zamrzol v čase a používa podklady len do r. 1970, našťastie z neho autorka necitovala.

Teraz návrhy možného prístupu k problematike. Často používate termín apoštol, od bez toho aby ste ho vysvetlili. Ak tým chcete označiť Ježišových spoločníkov, uprednostňujem termín učeník alebo jeden z Dvanástich. Apoštol vo význame jeden z Dvanástich je až Lukášov konštrukt a práve to by nám mohlo pomôcť lepšie datovať niektoré ranokresťanské spisy. Kedy a to je naozaj otázka, kedy sa všeobecne rozšírilo pomenovanie Dvanástich apoštolmi, keďže Lukáš píše svoje dva spisy medzi rokmi 80 až 90 po Kr. Napr. 1. list Klementov používa označenie apoštol pre Petra a Pavla. Diplomantka sa často prikláňa k možnému datovaniu vybraných prameňov do vlády Domitiana, pričom je tiež prijateľné neskoršie datovanie, chápem, že sa chcela vysporiadať so všetkými možnými pramennými zdrojmi, ktoré by mohli hovoriť o situácii za Donitiana. Zaujímali by ma diplomantkine úvahy o podobnosti týchto prameňov a Pliniových listov, ak by pristúpila na ich datovanie do dvadsiatych alebo tridsiatych rokov 2. st., táto otázka nemusí byť prezentovaná na obhajobe. Podobne sa Nero redivivus dá tiež použiť ako podporný argument pre iné datovanie, hovorí o ňom napr. aj Lactantius de mort. 2,8, čiže predstave o druhom príchode Nerona v tomto prípade ako Antikrista bola živá aj na začiatku 4. st. Podobne autorka považuje za bernú mincu Ignatieve zdôrazňovanie monoepiskopátu v obciach Malej Ázie, z čoho vyvodzuje, že monoepiskopát v tejto dobe v Malej Ázii existoval, pritom vôbec existovať nemusel a Ignatios sa svojím dôrazom snažil podporiť jeho zavedenie a rozšírenie. To by zasa mohlo posunúť datovanie viacerých prameňov. A to autorka hovorí až o ďalšom štádiu vo vývoji kresťanských spoločenstiev a to o episkopáte monarchickom (s. 75).

Prácu odporúčam k obhajobe a navrhujem známku „výborne“.

V Hlohovci 29.8.2022

Emanuel Jirkal (Katedra histórie, FF, UKF Nitra)

